

Методи управління приватизаційним процесом

В данній статті були розглянуті методи управління приватизаційним процесом, який досі проходить в Україні
приватизація, методи управління

Від самого початку і до сьогоднішніх днів приватизація сприймається українським суспільством неоднозначно. Результати досліджень показують, що в Україні ще не сформувався єдиний, цілісний підхід до процесу приватизації. Фактично відсутня єдність політики приватизації між Президентом України і Урядом з одного боку та Верховною Радою України з другого. Продовжує дискутуватись проблема визначення підприємств, які повинні залишитися у власності держави; поняття „стратегічне підприємство”, запропоноване Кабінетом Міністрів України залишається розмитим і викликає сумнів; далекою від вирішення є проблема створення механізму контролю за дотриманням законності в сфері приватизації. Це свідчить про незавершеність концепції приватизації

Значний вклад в розвиток проблем ефективного управління приватизації внесли Гаврилишин Б.Д., Гальчинський А.С., Геєць В.М, Мочерний С.В., Пасхавер О. Й., Черняк В.К., Чухно А.А.

Проте ряд проблем управління приватизаційними процесами лишаються не вирішеними. Надзвичайно складні і багатогранні соціальні наслідки приватизації. В Україні спостерігається швидке поглиблення розколу між незначним прошарком багатих і дуже багатих громадян та бідною частиною населення. Матеріальне зубожіння, зростання безробіття, соціальна незахищеність можуть спровокувати гострі соціальні конфлікти з тяжкими наслідками для суспільства. Тому ефективне управління процесами приватизації завжди буде засобом пом'якшення соціальних протиріч.

Мета дослідження Метою дослідження, основні результати якого, наведені в статті є удосконалення методів управління приватизаційними процесами в економіці України.

Державно організоване суспільство відрізняється від інших форм організації тим, що в ньому відносини між членами суспільства регулюються певним чином затвердженими правилами – правовими актами, дотримання яких є обов'язковим для всіх суб'єктів діяльності. Незалежно від того, які концепції покладено в основу тих чи інших суспільно значимих дій в державно організованому суспільстві вони повинні знайти вираз в формі юридичних актів і тільки в такому вигляді приймають легітимний вираз.

Відповідно до цього концепція приватизації для свого здійснення в цивілізованій форм повинна була проводитись на основі законодавчо оформлених норм і правил.

В залежності від конкретних умов, в яких проводиться приватизація основна концепція приватизації може знаходити вираз в кількох відносно самостійних підсистемах норм і правил. Тому в усьому часовому проміжку приватизації, від її початку і до завершення можливе виокремлення етапів, для яких найбільш характерні певні сукупності способів приватизації.

В самому загальному виді для здійснення приватизації повинні були бути в наявності дві речі: система правових актів, якими регулювався перехід власності держави у власність приватних осіб або їх об'єднань і впорядкована сукупність відповідних державних органів, які приводили в дію систему законів з тим, щоб відносини між членами суспільства набували контрольованих форм. Тому першим завданням органів державного управління було (після формування концепції приватизації) було створення нормативно - правової бази приватизації.

Нормативно правова база приватизації містить велику за обсягами кількість нормативних актів. Але до числа законів, які заклали правову базу процесу роздержавлення і приватизації в Україні слід віднести Закон України „Про приватизацію майна державних підприємств” та Закон України „Про приватизацію невеликих державних підприємств (мала приватизація)” прийняті на початку березня 1992 р. Вони регулювали правові, економічні і організаційні основи приватизації загальнодержавної та комунальної власності, установлювали правовий механізм приватизації цілісних майнових комплексів невеликих державних підприємств.

Одним з фундаментальних законів всього приватизаційного процесу є Закон України „Про приватизаційні папери” від 6 березня 1992 року, який визначав правові механізми безоплатного розподілу державного майна серед громадян шляхом застосування цінних паперів: приватизаційних майнових сертифікатів, житлових чеків і земельних бонів.

При його розробці закладались кілька ідей, які на думку авторів повинні були забезпечити принцип соціальної справедливості та прискорення реприватизації. По-перше, сертифікат були виготовлені іменним для того, щоб ніхто не міг украсти або шахрайством виманити у громадянина його сертифікат; по-друге, сертифікати підлягали індексації з метою недопущення їх девальвації.

Проте жодна з цих ідей не була належним чином реалізована. Сертифікати знецінювалися в результаті інфляції. З їх допомогою була приватизована незначна, в протизага від очікуваного, частка державного майна. Крім того в ході сертифікатної приватизації самі сертифікати відкрито продавались за грошові кошти і з огляду на масовість цього явища та відсутність відповідної нормативної бази органи правопорядку не змогли цьому протидіяти

Іншим не менш важливим нормативним актом, який суттєво вплинув на процес і наслідки приватизації був Закон України „Про оренду майна державних підприємств і організацій” від 10 квітня 1992 року. Цей правовий акт визнав оренду з викупом однією з форм приватизації і встановив для неї надзвичайно простий і всім зрозумілий механізм.

Не менш важливими, ніж Закони України, які закладали правову базу приватизації на хід процесу роздержавлення власності спричиняли програми приватизації, які затверджувались Верховною Радою України в якості обов'язкового до виконання завдання органам виконавчої влади.

Крім Законів України, Програм приватизації, Указів Президента України з питань приватизації органом, який безпосередньо здійснював приватизацію – Фондом державного майна України, розроблялись і впроваджувались так звані підзаконні нормативні акти документи, покликані привести в дію закони про приватизацію.

Таким чином, в Україні була створена необхідна нормативна законодавчо-нормативна база для здійснення процесу приватизації, яка постійно доповнюється, удосконалюється і розширюється .

Формування державних інституцій приватизації, як відмічалось раніше, є другою необхідною умовою створення механізму легітимної приватизації. Першою такою інституцією стала Комісія Верховної Ради України з питань економічної

політики та управління народним господарством, створена в 1990 році. При активному сприянні цієї Комісії були відпрацьовані і затверджені парламентом базові закони України з питань приватизації та роздержавлення. В Кабінеті Міністрів України конкретними питаннями пов'язаними з приватизацією, займався створений у вересні 1991 року відділ з питань власності та підприємництва в якому був виділений сектор приватизації.

Створення регіональних структур приватизації було логічним продовження початку побудови системи державних органів приватизації і передбачалося з перших кроків формування Фонду державного майна України. 27 лютого 1992 р. вийшла Постанова Кабінету Міністрів України „Питання Фонду державного майна України”, яким ФДМУ доручалося створити в областях регіональні відділення.

Перші кроки легітимної приватизації засвідчили, що законодавчі акти роздержавлення ті приватизації можуть діяти ефективно тільки в випадку їх однакового застосування по всій країні. Реально відбувалось так, що регіональні структури ФДМУ були далеко не єдиними організаціями, які приймали участь в процесі роздержавлення майна.

Регіональні відділення Фонду державного майна України в межах своєї компетенції повинні були забезпечувати виконання законів України, постанов Верховної Ради, указів та розпоряджень Президента України та інших державних актів. Основними завданнями відділень було: організація та проведення приватизації майна, яке знаходилося в державній власності, згідно відповідних програм приватизації, здійснення повноважень власника відносно майна, яке приватизується та передається в оренду, організація діяльності представництва Фонда в районах і містах.

Створення єдиної системи органів приватизації, які забезпечували єдині методологічні, статистичні, інформаційні підходи дозволили Фонду прискорити роботу по роздержавленню, збільшити темпи та обсяги приватизації. На кінець 1994 р. абсолютна більшість фондів комунального майна були реорганізовані в представництва Фонду в районах і містах.

З самого початку процесу приватизації було зрозумілим, що тільки державним органам справитися з величезними обсягами роботи по зміні форми власності неможливо. Опора тільки на державні установи, схильні до бюрократизації будь-якого процесу, призвела б до затягування приватизації на десятки років. Тому вже Першою Державною програмою приватизації Фонду державного майна було доручено здійснити заходи по створенню мережі інститутів ринкової інфраструктури, які повинні були забезпечити функціонування ринку цінних паперів та нерухомості (фінансові посередники, комерційні банки, страхові компанії, біржі, консультаційні, експертні та аудиторські фірми та інше).

Створення ринкової інфраструктури приватизації. До числа таких установ слід, перш за все віднести фондові біржі, які відіграли важливу роль в ході сертифікатної приватизації. Незважаючи на відмінності обраних моделей приватизації в постсоціалістичних державах, фондові біржі широко використовувалися для реалізації цих моделей в усіх східно - європейських країнах. В економічно розвинутих країнах фондова біржа відіграє роль барометра економіки, концентратора попиту і пропонування щодо фінансових ресурсів, регулятора інвестиційних потоків. Цьому сприяли прозорості справедливості біржової торгівлі, а також можливість ефективного контролю за процесами на ринку капіталів і захисту інтересів інвесторів. Продаж акцій на фондових біржах як спосіб приватизації має низку переваг.

По-перше, слід відзначити аукціонний характер торгів. Переможцем і відповідно власником виставленого на продаж пакету акцій стає учасник торгів, який

запропонував найвищу ціну, причому без будь-яких додаткових обмежень або зобов'язань.

По-друге, запропонований для продажу пакет акцій поділяють, як правило, на велику кількість дрібних лотів, кожен з яких продається окремо, що дозволяє залучити дрібних інвесторів.

По-третє, процедура біржових торгів передбачає проведення лістингу – особливого виду контролю з метою захисту інтересів інвесторів. Емітент повинен задовольняти ряд вимог щодо фінансових результатів господарської діяльності протягом кількох років. Так, в США до продажу на біржі допускаються акції тільки тих підприємств, які публікували дані про результати діяльності на протязі не менше п'яти років. Параметри емісії повинні відповідати певним стандартам, результати господарської діяльності мають бути регулярно обнародованні.

В-четвертих, - для фондових бірж характерна швидкість продажу: з дня публікації офіційного повідомлення про продаж акцій на фондовій біржі або ПФТС до оформлення прав власності на придбанні акції проходить не більше 1,5 місяці. [1, с. 2]

Як орган центральної влади, який здійснює процес приватизації ФДМУ співпрацює з в сими фондовими біржами країни – УФБ, українською міжбанківською валютною біржею (УМВБ), Київською міжнародною фондовою біржею (КМФБ), Донецькою фондовою біржею (ДФБ), Придніпровською фондовою біржі (ПФБ), Кримською фондовою біржею (КФБ), Київською універсальною біржею (КУБ) та з Першою фондовою торговою системою (ПФТС)[2, С.44]

Створення інституції фінансових посередників. Для керівництва процесами приватизації було зрозумілим, що участь фінансових посередників в процесі приватизації абсолютно необхідна тому, що 50 млн. ваучерів одному Фонду державного майна обробити було не під силу. Законом України „Про приватизацію майна державних підприємств” було встановлено, що для обслуговування обороту приватизаційних майнових сертифікатів, створення первинного ринку цінних паперів та подальшого його обслуговування, зниження ризику покупки при розміщенні вкладів в об'єкти приватизації створюються комерційні довірчі товариства, інвестиційні фонди, холдингові компанії та інші фінансові посередники”.

В розвиток цього закону Державна програма приватизації на 1992 р. поставила завданням на протязі 1992 року створити умови для функціонування мережі холдингів інвестиційних фондів, довірчих товариств та інших недержавних фінансових посередників.

З метою забезпечення функціонування фондового ринку та обігу приватизаційних сертифікатів згідно з Указом Президента України від 19.02.1994 року №55/94 „Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії” створювались відповідні інвестиційні установи. Інвестиційні фонди – юридичні особи, як правило закриті акціонерні товариства, що здійснюють діяльність у галузі спільного інвестування. Вони створюються на визначений строк (в Україні переважно на 10 років) і здійснюють розрахунки за вкладені інвестиційні сертифікати після закінчення строку діяльності фонду. В Україні цей процес розгортався досить швидко. В 1995 році вже діяли понад 220 інвестиційних фонди та компанії, які мали дозвіл на здійснення комерційної діяльності з приватизаційними паперами. Всього ж за період проведення сертифікатної приватизації дозволи ФДМУ на здійснення комерційної діяльності з приватизаційними паперами отримали 345 інвестиційних фондів та компаній.

Інвестиційні фонди та взаємні фонди інвестиційних компаній стали найбільш активними учасниками приватизації в Україні. Станом на 1.01.1999 р. інвестиційними фондами і інвестиційними компаніями було акумульовано 19321076 приватизаційних майнових сертифікати, вкладено в об'єкти приватизації 18520014 приватизаційних

майнових сертифікати, що складає 95,5% акумульованих приватизаційних майнових сертифікатів. Учасниками інвестиційних фондів та інвестиційних компаній стало 20 млн. громадян України, тобто майже 40% населення. [3, с.292]

З суто економічної точки зору це був не найкращий спосіб приватизації. В підприємства, які приватизувалися вкладався не реальний капітал, який би міг якимось чином сприяти їх розвитку, а папери, які формально відновлювали соціальну справедливість.

Створення механізму оцінки майна. По якій би схемі не проходила приватизація, питання оцінки їх вартості завжди залишалися актуальними і невідкладними. Проблема експертної оцінки була значною мірою породжена невідповідністю бухгалтерського обліку того часу вимогам ринкових методів оцінки вартості майна. Ця невідповідність завдавала значної шкоди суспільству в ході приватизації державного майна. Окремі суб'єкти приватизації отримували значний і об'єктивно необумовлений вигравш.

В 1995 р. Фондом державного майна України був започаткований процес впровадження ринкових методів оцінки майна (експертної оцінки) інвестиційно привабливих об'єктів приватизації. Була введена система навчання експертів-оцінщиків та працівників органів приватизації по методології експертних оцінок. Одночасно запроваджувався порядок ліцензування діяльності експертних фірм, вводився механізм контролю за якістю робіт, які виконуються. На протязі 1995 року було створено конкурентне середовище серед посередників, які надавали послуги по експертній оцінці майна.

Створенням нормативно-правової бази, державних органів приватизації та приватизаційної інфраструктури була фактично побудована основа для цивілізованої, легітимної приватизації. Способи, якими вона здійснювалась тепер уже залежали від тих принципів, які були закладені в приватизаційний механізм.

Виходячі із наведено золбимо висновки, що в Україні за час приватизації створена система управління приватизаційними процесами яка включає наступні складові які одночасно є і методами управління.

Нормативно правова база приватизації державних інституцій приватизації ринкової інфраструктури приватизації інституції фінансових посередників механізму оцінки майна.

Список літератури

1. Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 1998. - №6. – С.2
2. Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2000. - №3. – С. 44-48.
3. Ларцев В., Ключиков Г. Краткий очерк истории приватизации в Украине. К.: 2002, -256с.
4. Закон України „Про приватизацію майна державних підприємств”
5. Закон України „Про приватизацію невеликих державних підприємств (мала приватизація)”
6. Закон України „Про приватизаційні папери” від 6 березня 1992
7. Постанова Кабінету Міністрів України „Питання Фонду державного майна України 27 лютого 1992 р.
8. Указом Президента України від 19.02.1994 року №55/94 „Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії”
9. Яковлев Ю., Глазова О. Продажа пакетів акцій ВАТ на фондових біржах.// Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2000. - №3. – С. 44-48.

В данной статье были рассмотрены методы управления приватизационным процессом, который до сих пор проходит в Украине

In the given article the methods of privatization process control, which until now passes in Ukraine were considered